

פרק נא האם כדי להגיע לשלמות נדרש האדם לקיים את כל התורה?

יש מבני מכחישי ה', אשר לא מבני ישראל המה (=הנוצרים, שביטלו את המצוות המעשיות), (ש)חשבו כי אין התורה נצחית כדעתנו, באשר מצוות הרבה אי אפשר לקיים אותם, כי אם בארץ (כגון מצוות שהן חובת הקרקע, כמבואר בקידושין לו, ב-לו, א), ובבניין בית הבחירה (כגון מצוות הקרבנות). ולכך אמרו כי איך אפשר שהתורה נצחית, כאשר אי אפשר לנו לקיים הרבה מהם.

גם אמרו, כי אין התורה משלמת (את) האדם (אלא) רק בקיום כל המצוות, ולא יעבור אחת מהם. כי הדבר אשר הוא שלם, ראוי שיהיה בלי תוספת וחסרון, כמו שנאמר בתורה (דברים ד, ב): "לא תספו... וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ", שתראה מזה כי תורת משה לא תקבל בעצמה תוספת וחסרון. ולזה יראה, כי התורה אינה משלמת האדם (אלא) רק כאשר מקיים (את) כל המצוות כולם, ולא חיסר אחת. ולפי זה, לא תהיה משלמת (אלא) רק אחד מן אלף, שהיה מקיים כל התורה!⁵⁸⁶

אמנם בוודאי כך הוא, כי תורת משה שלמה, בלי תוספת וחסרון כלל.

אמנם במה שהאדם (הוא) פרטי, די לו בשלמות פרטי, ואף (שעשה) מצווה אחת - זוכה בה (לעולם הבא). כי הפרטי, במה שהוא פרטי וחלק, אין צריך לו (אלא) רק שלמות פרטי⁵⁸⁷. וכדתנן (קידושין ט, ב): "כל העושה מצווה אחת - מטיבין לו, ומאריכין לו ימיו, ונוחל את הארץ". אף על גב דמוקי ליה בפרק קמא דקידושין (שם) שעשה מצווה

הערת - ילמד ענוים דרכו

586 אם כן, מתוך שסוברים שצריך את מכלול המצוות כדי להגיע לשלמות, אזי ברור שאין אדם שמשוגל להגיע לשלמות, וגם ברור שהתורה היום בטלה כי מצוות רבות חסרות. בבחינת: "בטלה מקצתה בטלה כולה". נמצא שדווקא הציפייה לשלמות מובילה לביטול כל המצוות, כפי שעשו הנוצרים. הרי לנו שהם כפרו בנצחיות התורה לא בגלל המחשבה שהאדם יכול לשנותה, אלא דווקא מפני שהתורה שלמה - היא לא ישימה.

587 התורה היא שלמות העולם כולו ועל כן היא כוללת את השלמות הכללי. אבל האדם שהוא פרט - מסתפק בקיום מצווה אלוהית אחת כדי להיות בן עולם הבא.

וקשה: איזו שלמות יש במצווה אחת? הרי לעיל בפרקים הראשונים ביאר המהר"ל שרמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח איברים וכו'? אולם בתורה הפנימית (עיין שם משמואל כי תצא תרעה) מבואר שכל מצווה כוללת בפרטיותה את כלל המצוות. משל לתאי הגוף, שאף על פי שלכל תא יש תפקיד שונה בגוף, זה תא עין וזה תא מוח וכדו', יש בכל אחד מהתאים את הקוד הגנטי השלם של אותו אדם, וכולל את מכלול התפקידים בגוף בשלמות. ועל זה אומרים ב"לשם יחוד" שלפני כל מצווה: "עם כל המצוות הכלולות בה". ועיין לעיל בפרק ה שביאר המהר"ל שהאדם הישראלי מצד עצמו מוכן לכל התורה, וכשאינו יכול לקיים חלק מכוח שהוא אנוס - אין שלמות התורה נחסרת לו. ועיין עוד במה שכתבנו שם בהערות.

מסלול 1: יום ה לפרשת וארא

מסלול 2: יום ב לפרשת וארא

אחת יתירה על זכויותיו (אם כן לכאורה אין די במצווה אחת אלא צריך הרבה מצוות?), היינו מפני שאם רובו עוונות, הרי הוא רשע מפני שרובו עוונות (רה"ש טז, א), ולכך צריך מצווה אחת יתירה על זכויות שלו. אבל בוודאי בשביל מצווה אחת זוכה (כשאין לו עוונות, או כשיש והיא יתרה עליהן)⁵⁸⁸. ואם לא עשה חטא כלל, וגם לא עשה מצווה, תכף אחר שנעשה בן י"ג ונתחייב במצוות (אבות ה, כא), אם עשה מצווה אחת בלבד, זוכה לכל אשר אמרנו בשביל מצווה אחת. כי מצווה אחת פרטית זוכה בה האדם הפרטי⁵⁸⁹. ולכך קאמר במשנה: "כל העושה מצווה אחת מטיבין לו וכו'", ולא תני: "כל העושה מצווה אחת יתירה על זכויות שלו", לאשמועינן שאם אין לו זכויות ואין לו חובות, שנעשה עתה גדול בשנים, די לו במצווה אחת. רק שאם חטא, צריך נגד החטא זכויות שיהיה מחצה על מחצה, ואז המצווה היתירה מכרעת.

והכתוב שאמר (דברים כז, כו): "אַרְוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם" (משמע לכאורה לעשות את כולם), פירש הרמב"ן ז"ל (שם) וזה לשונו: "ולפי דעתי, כי קבלה הזאת - שיודה במצוות בלבד, ויהיו בעיניו אמת. ויאמין שהעושה אותם יהיה לו שכר וטובה, והעובר עליהן ייענש. ואם יכפור באחת מהן, או תהיה בעיניו בטלה לעולם - הנה הוא ארוך. אבל אם עבר על אחת מהן, כגון שאכל חזיר והשקץ לתאוותו, או שלא עשה סוכה ולולב לעצלה - איננו בחרם הזה. כי לא אמר "אשר לא יעשה את דברי התורה הזאת", אלא "אשר לא יקים", כטעם (אסתר ט, כז): "קִיְמוּ וְקַבְּלוּ הַיְהוּדִים". והנה הוא חרם המורדים והכופרים"⁵⁹⁰ - עד כאן לשונו. ולפי דעתו הנה "ארור" זה - על דבר שהוא בלב בלבד, והוא הכופר בכל התורה כולה.

הערות - ילמד ענויים דרכו

588 ועדיין יש להקשות: מה אם יש לו רוב עוונות? הרי עדיין אינו זוכה בעבור מצווה אחת, ועדיין קושיית הנוצרים קשה? אמנם ברור שרוב עם ישראל יש להם רוב זכויות, וגם הקב"ה מנקה האדם מחטאיו בעולם הזה וגם יש תשובה שאדם שב. ולא התקשו הנוצרים אלא מצד המחשבה שרק בקיום כל התורה אדם זוכה לעולם הבא, ועל זה דחה המהר"ל: סגי במצווה אחת.

589 כן כתב לעיל בפרק ה. ועיין גם בנתיב השלום פרק ב. ועיין בדרך חיים ד, ג בביאור הקשר שבין "מצווה גוררת מצווה" - שכל מצווה יש בה עניין מיוחד, ובין המשנה: "אל תהי בז לכל אדם" שלכל אדם יש מזל מיוחד בפני עצמו. והיינו שאף על פי שכל אדם מחויב בכל המצוות, מצד שורש נשמתו יש לו שליחות מיוחדת במצווה אחת מתוך התרי"ג. ועיין בפירושו לדרך השם ב, ד בביאור כללי ההשגחה של השליחות האישית והיחס שביניה לבין ה"מזל".

590 על הפער בין קבלה לעשייה חזר הרמב"ן בפירושו לפרשת ואתחנן בפסוק "שמע ישראל" שזה עניין קבלת עול מלכות שמים, ובמצוות אנכי ה' - לקבל את המצוות. ההבדל בין עבד שחטא לעבד שמרד זה הקבלה - עיין ר' יונה בשערי תשובה א, ו, וודאי שמקורו ברמב"ן (שהיה רב חבר, בן דודו וגם השיא את בתו לבנו של הרמב"ן), והעתיקו להלכה בספר חפץ חיים, פתיחה, ארורים. ועיין רמב"ם מו"ג, מא על העושה ביד רמה.

פרשנות זו מובנת כיוון שלא כל חוטא - בכלל ארוך, רק מי שחוטא בחטא שגורם לקלקול כללי. ודעתו של הרמב"ן ש"ארור" זה הוקעה חברתית שהיא מעבר לעונש על החטא.

וזה **ביעוּת**, כי אין שייך במי שהוא כופר "ארור", כי הוא (=הכופר) מין גמור⁵⁹¹.

ובפרק אלו נאמרין (סוטה לז,ב): "דרש רבי יהודה בר נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש: כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בשביל נואף ונואפת, שנאמר: 'ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת ה', דעביד פסל ומסכה ב'ארור' סגי (=מספיק) ליה? אלא שבא על הערווה, והוליד בן, ועבד עבודת אלילים. אמר הקדוש ברוך הוא: ארורים אביו ואמו של זה, שכך גרמו לו" - עד כאן. ומכל שכן איך נאמר שהפרשה הזאת נאמרה בכופרים בתורה לגמרי, וכי ב"ארור" סגי ליה?

והראיה שהביא (הרמב"ן) מן "קיימו וקיבלו" אינה כלום, כי שם היה התחלת קבלת המצווה⁵⁹², ושייך בזה "קיימו וקיבלו", שיהיו קיום לקבלתם. אבל התורה - כבר קיבלו אותה, ואין צריכה קבלה עוד.

ועל דרך הפשט יראה, שלכך אמר "אשר לא יקים", ולא אמר "אשר לא יעשה", שלא היה משמע (אלא) רק מצוות עשה, שכך משמע "אשר לא יעשה דברי התורה" - וזה משמע על מצוות עשה (והכתוב רצה לכלול גם מצוות לא תעשה)... ולכך נאמר "אשר לא יקים", שהוא לשון על "לא תעשה" גם כן. כי האוכל חלב נאמר "שלא קיים מצוות חלב", ולא שייך לומר "שלא עשה" מצוות חלב, כיון שאין במצווה הזאת מעשה כלל. ואחר כך כתיב "לעשות אותם" - היא מצוות עשה. (נמצא לפי המהר"ל שארור זה הוא על כל מצווה. וזה מורה כדעתו שכל מצווה יש בה שלמות כשלעצמה.)⁵⁹³

בוודאי הרמב"ן ז"ל לא נדחק לפירוש זה (שהרמב"ן פירש) בשביל מילת "התורה" (שמשמע שזה כולל כל התורה ולא רק מצווה אחת), שוודאי יש לפרש "אשר לא יקים את) אחד מדברי תורה" (כי בכל מצווה כלולה כל התורה כנ"ל).

ובלאו הכי גם כן אינו קשיא, כי למה לא יהיה בכלל "ארור" העובר על מצווה אחת, כמו שהוא בכלל "ארור משגה עיוור בדרך"? כי אין בלשון "ארור" כרת וערירי (=ענישה חמורה), רק ארור בעלמא. ואפילו אם הוא לשון חרם ונידוי, הרי כאשר יראה חטא בחברו - חייב בוודאי לנדונו, ודבר זה נזכר בכמה מקומות. ואם כך אפילו נידוי

הערות - ילמד עניים דרכו

591 לא ברורים דבריו. כי אין כוונת הרמב"ן שהוא חושב שהמצווה אינה מהשמים, אלא שלא מעריך את המצווה כמי שתביא אותו אל הטוב. מדובר על "היחס למצווה", שעלול להוביל בהמשך לקלקול כללי. ואף שכולל בזה את המורדים והכופרים - זה מצד שגם הם פוגעים בכבוד התורה, ועל כן יש לנדוט אותם. ואה"נ הם מינים גמורים, אולם מה עושים למין גמור שלא עבר שום עבירה? מנדים אותו! וזהו הארור כאן!

592 כוונתו למצוות קריאת המגילה שהוסיפו באותו הדור. ובכך שהוסיפו מעבר לתרי"ג מצוות התגלה שהם רוצים את כל המצוות. וכך ביאר המהר"ל את מאמר חז"ל (שבת פח,ב) "הדור קבלוה בימי אחרורו". ולא שהיתה קבלה מחדש של התורה.

593 יש להקשות על המהר"ל שאם ב"ארור" האחרון כלל את כל המצוות והעבירות, וכל חוטא נכנס בכלל ארור, למה פירט לפני כן מצוות מסוימות?

מסלול 1: יום ה לפרשת וארא

מסלול 2: יום ב לפרשת וארא

בבית דין שלמטה חייב, כל שכן "ארור" שהוא נידוי מן השמים, שהוא חייב (מי שעבר על עברה אחת)⁵⁹⁴.

ובירושלמי⁵⁹⁵ (סוטה ז,ד) דרש על מקרא ד"לא יקים את דברי התורה": "וכי יש תורה נופלת? רבי שמעון בן אליקים אומר: זה החזן. רבי שמעון בן חלפתא אומר: זה בית דין שלמטה. אמר רבי אסי בשם רבי תנחומא בר חייא: למד ולימד ושמר ועשה, והיה סיפק בידו להחזיק, ולא החזיק, הרי זה בכלל ארור". עד כאן.

ויראה פירושו, כי הם ידרשו כי פירוש "יקים", שצריך החזן (=המגביה את ספר התורה לפני הקריאה) להקים הספר תורה, ולא יאחז אותה למעלה, רק יאחז אותה למטה ויקים אותה למעלה. וזהו הקמתה (=חזיון מעמדה בעיני העם) ממש גם כן, כי כאשר נוהג בה כבוד - דבר זה קיום התורה. ואם יאחז אותה שלא בכבוד, דבר זה הוא נפילה, שגורם שתיפול התורה. לכך כתיב "אשר לא יקים", כלומר שהאדם חייב לעשות שהתורה לא תיפול, וזה כאשר יתן כבוד לתורה, אז הכל עושים את התורה במעשה. ואם חס ושלום מבזין את התורה, כמו החזן שאוחז בו למעלה, ואינו דרך כבוד, דבר זה גורם לה נפילה, שלא יקיימו התורה, שיאמרו: מה היא התורה חשובה? וזה שאמר: "זה החזן".

ולדעת רבי אסי, שצריך להחזיק התורה ביד אחרים, שיעשו את התורה, ואם אינו עושה, הרי הוא בכלל "ארור", שלא החזיק בתורה⁵⁹⁶.

והנה נצחיות התורה מבוארת במופת ברור אצלנו; כי התורה היא מן השם יתברך, ומצד המקבל אינה ראויה, כי האדם הוא בעל גוף וגשם, אם לא שהיא מתנה לאדם כמו שנתבאר לפני זה (בפרק נ). כי התורה היא מן השם יתברך, ואיך יהיה לדבר זה שינוי וחילוף?

ואם התורה מצד המקבל, אפשר, כי המקבל הוא משתנה. אבל הדבר שהוא מצד העילה, כמו שהיא התורה, שהיא מצד העילה, אם כן איך אפשר שיהיה לדבר זה שינוי. ולא תוכל לומר כי אף שהתורה מצד השם יתברך, מכל מקום נתן אותה אל

הערות - ילמד ענוים דרכו

594 הרי לנו ש"ארור" על פי המהר"ל היינו שמנודה לשמים, ואילו לרמב"ן הכוונה שהוא יוצא מכלל ישראל.

595 המהר"ל מביא את הירושלמי לחזיון דבריו שאפילו על מצווה אחת קלה יש ארור. ובאמת הירושלמי הוא ראייה לרמב"ן שעניין ארור זה הוא שפוגע בכבוד התורה ובכך גורם להידרדות כללית בתורה ועל כן יש לנדותו. והרמב"ן שם הביא גם הוא את הירושלמי וכתב עליו: "והוא קרוב למה שפירשנו".

596 עד כאן התייחס המהר"ל לטענה שכל התורה נדרשת כדי להגיע לשלמות, והוא הוכיח שאין צריך אלא מצווה אחת. עתה בא להתייחס לטענה שכיוון שהיום יש מצוות רבות שאין אפשרות לקיים - כל התורה בטלה.

המקבל (ואם כן אפשר שיהיה לה שינוי מצידם)⁵⁹⁷ - דבר זה אינו קשיא, כי העילה אשר הוא נותן התורה - הוא השם יתברך - והרי בידו המקבל כחומר ביד היוצר לעשות בו כרצונו שלא יהיה לו שינוי... ולכך אמרו במדרש, כמו שביארנו למעלה (פרק לב), כאשר בא השם יתברך לתת התורה כפה עליהם ההר כגיגית שיקבלו את התורה⁵⁹⁸... ויותר מזה, כי התורה בשעה שנתן אותה השם יתברך לעולם, הרי סידר את העולם בסדר אשר ראוי שיהיה נוהג העולם כסדר הזה, והוא יתברך ממנו סדר הכל. ומאחר שכן הוא, כיון שאין ביטול לסדר העולם, הוא העולם הטבעי, איך אפשר שיהיה ביטול לסדר שהוא למעלה מן הטבע. ואין צריך עוד יותר ראייה ומופת על זה.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע לאחר שהמהר"ל בפרק מט קבע ששינוי קל בתורה מחריב את כל העולם - מתעוררת השאלה של פרק זה?
- ✦ מה הסיכון שקיים בתפיסת "הכל או לא כלום"?
- ✦ האם המהר"ל מוכן לוותר על ה"הכל" - שהתורה שלמה?
- ✦ מה המשמעות ש"לאדם הפרטי" מצווה אחת היא שלמות?
- ✦ מדוע שיטת המהר"ל שבמצווה אחת קונים שלמות תואמת את שיטתו שכבר בעבירה אחת הוא בכלל "ארור"?

הערות - ילמד ענויים דרכו

597 כן כתב רי"א בספר העיקרים ג, יג במשל הרופא, שאף שהרופא משנה את הוראותיו לחולה על פי מצבו - בדעת הרופא אין כלל שינוי. הרי שהתורה האלוהית שלמה אבל השינויים הם מצד המקבל שמשנתה מצבו ובהתאם לזה גם ההנהגה האלוהית המתאימה לו.

598 וחוזר כאן להסביר שכשם שבאונס אשה נאמר שלא יוכל לשלחה כל ימיו, כי הקשר לא בא מצד האשה (שהיא המקבל והיא בת שינוי) אלא מצד האיש (שהוא בחינת צורה ואינו בר שינוי), כך גם מתן תורה ניתן על ידי הקב"ה ללא קשר לרצון של עם ישראל. ועיין לעיל פרק לב.

מסלול 1: יום ה לפרשת וארא
מסלול 2: יום ב לפרשת וארא